

LA IMPLANTACIÓ DEL FEUDALISME (SS.VII-XV)

JOAN ROSÀS I REVERTÉ

Per entendre la Badalona medieval cal situar-la primer en un context geogràfic molt diferent de l'actual. El seu territori anava des del Besòs fins al Turó de Montgat i des de la serralada prelitoral al mar. Comprenia, doncs, els termes actuals de Badalona, Santa Coloma de Gramenet i Sant Adrià del Besòs, és a dir, el *territorium* de la ciutat romana de *Baetulo*.

Aquest territori, malgrat la proximitat de Barcelona, quedava molt mal comunicat; la navegació marítima era gairebé inexistent, les vores del mar i del Besòs eren plenes d'aiguamolls i terrenys pantanosos, aquest riu no tenia cap pont i s'havia de travessar per guals i passeres, la serralada i el Turó de Montgat dificultaven el pas cap al Vallès i al Maresme.

L'antic nucli urbà de *Baetulo*, perdudes les seves funcions administratives i comercials, havia estat reduït a uns escassos habitatges al voltant de l'església de Santa Maria. Les restes dels edificis residencials romans havien estat transformades en tallers i casetes. El temple romà havia estat cristianitzat i convertit en església; les vil·les agrícoles havien sofert una tendència a la concentració en favor de les grans vil·les residencials però, en general, es mantingueren també moltes cases menys importants perquè el tipus mitjà-petit de finca agrícola propi de la *Baetulo* romana, no va permetre un latifundisme basat en l'absorció de les vil·les petites.

Malgrat la crisi de la ciutat, se'ns fa impensable el despoblament de l'àrea de *Baetulo*; més aviat cal pensar en una economia cada

cop més empobrida, fins i tot per als mateixos senyors que havien abandonat la ciutat per anar a residir a les seves finques agrícoles.

La manca gairebé absoluta de restes materials del s. VII al IX no ens impedeix de creure en una continuïtat, certificada per un munt d'indicis: pervivència del nucli urbà i del lloc de culte, coincidència de les cases senyoriales i de les capelles medievals amb les vil·les romanes més importants, manteniment del tipus de propietat mitjana, distribució de la població a les mateixes zones...

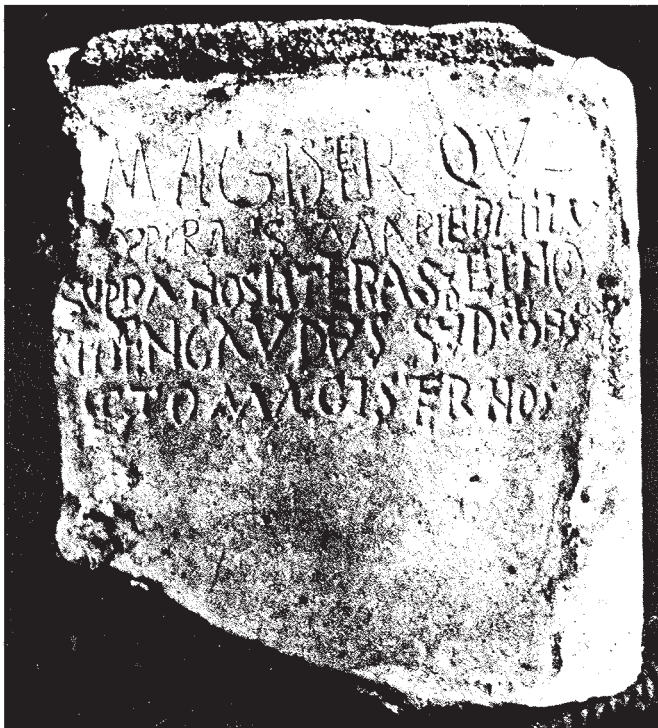
Ni l'ocupació musulmana ni la reconquesta dels francs, que arribà l'any 801, degué variar gaire cosa més que els governants. Els propietaris, doncs, els mateixos d'abans o els reconqueridors que els havien suplantat, seguiren efectuant funcions de representants del poder davant el grup de pagesos que en depenia, però a més ara adquiriren probablement funcions militars, atesa la proximitat de la frontera amb els musulmans.

Però malgrat aquesta doble funció administrativa i militar dels propietaris rics, la població no restà sotmesa als senyors ni sota els musulmans ni sota els francs. La seva senyoria no passava de simple administració política i la llibertat dels petits pagesos restava garantida per l'ordre legal.

Els documents més antics de la Badalona medieval són una donació al monestir de Sant Cugat de l'any 938 i el testament del leuista Wadamir del 964, en el qual trobem per primera vegada el nom de Badalona en la seva forma actual sense llatinitzacions: Bedelona.

També cal situar en el s. X la làpida del mestre de Santa Maria de Badalona. Parlant de continuïtat de la ciutat romana no deixa de ser significatiu que el primer testimoni medieval que trobem es refereixi a l'església de Santa Maria, situada al lloc del fòrum romà.

Aquests documents no tan sols ens informen de la pervivència del nom i la ubicació de la ciutat, sinó que també ens informen que Badalona és un *vicus*, és a dir un poblet, en el qual es conrea la vinya.

Làpida del mestre de Santa Maria de Badalona, vers el segle X (G. Soler: *Badalona. Monografia Històric-Arqueològica*).

Probablement les ràtzies d'Al-Mansur devien afectar el nostre territori perquè es tenen notícies que els pagesos que vivien en els aiguamolls del Besòs van haver de demanar préstecs i vendre finques per pagar el rescat dels presoners.

Pocs anys més tard, el 989, Edelfret venia al bisbe Godmar cases, corts, terres, vinyes i una quarta part de la torre amb horts i arbres, al lloc que anomenen Monistrol, al terme de Badalona. El venedor ho tenia per un empenyorament de 22 mancusos que li deu Bonamoze i no els hi torna. Tot i que el lloc de Monistrol sembla que es trobava bastant allunyat de les illes del Besòs, aquesta venda ens mostra la situació de finals del s. X: els poderosos estan comprant terres a la nostra zona aprofitant una conjuntura que els és favorable.

També a partir d'aquests moments es multipliquen les donacions a l'església: el 996, unes vinyes a LLeifià; l'any següent, diverses propietats de Badalona; l'any 1001, vinyes a la Batllòria i a Canyet; el 1006, el castell de Montgat... I anem trobant donacions el 1012, el 1024, el 1027, el 1030, el 1031, el 1055, el 1056, el 1057, etc.

La causa principal d'aquestes donacions és la por que els pagesos badalonins tenen de les tropes de *milites* que comencen a dominar el territori i que ens estan anunciant el naixement d'una societat feudal.

A la nostra zona no hi havia grans terratinents, però tampoc no hi havia servents. La població era formada majoritàriament per pagesos lliures, que vivien de les seves terres amb cert nivell de benestar. Però el feudalisme naixent amenaça la llibertat d'aquests pagesos, que han de buscar una sortida lliurant-se a una institució eclesiàstica prou poderosa per fer front als feudals. Per això els beneficiaris de les donacions badalonines no són les petites esglésies sinó grans institucions, com el capítol de la Catedral o el monestir de Sant Cugat, que era l'enemic declarat dels barons feudalitzants.

Amb la donació, el pagès perd la llibertat, però queda en mans d'un senyor que, per la seva condició religiosa estarà obligat, almenys moralment, a respectar-lo i que en tot cas serà prou poderós per evitar intromissions dels feudals en aquelles terres.

Aquestes donacions ens documenten el tipus de propietat, que seguia essent mitjana-petita. Així trobem un alou que consta de la casa, la terra, la cort i un hortet; un altre té casa, terra, sitges, un tancat, un pou i una noguera; un altre té cases, pou, vinya, terra, un cup i una bóta. També n'hi havia de més importants; en trobem un que l'any 1064 tenia terres, garrigues, trills, arbres, horts, fonts, aigua, cases, corts, colomers, coves i pedres; i un altre de Pomar, que l'any 1068 es va vendre per quatre mancosos d'or i que constava de cinc peces de terra i una vinya tocant al camí que anava a Sant Romà.

Hi ha encara uns altres alocs més importants: els que tenen torre o capella o totes dues coses alhora. Així, l'any 1019 trobem la capella de Sant Joan de la Torre, al costat de la torre d'en Baldoví (actual torre Baldovina de Santa Coloma de Gramenet), que és el testimoni arquitectònic més impressionant que encara ens resta d'aquella situació a la nostra zona.

Aquests alocs badalonins no eren pas sempre unitats territorials. Molts cops eren formats per finques escampades per tot el terme, la qual cosa dificultarà més tard la formació de zones tancades controlades per un sol senyor feudal.

Amb la irrupció del feudalisme els propietaris de torres, capelles i terres disposaran d'una bona base per accedir al nou grup de poderosos. Els propietaris més petits protegiran les seves terres lliurant-les a l'Església.

La demarcació parroquial coincidia amb el que probablement havia estat el *territorium* romà i anava des del turó de Montgat al Besòs i del mar a la serralada pre-litoral incloent la Vallencana fins

a Reixac. Aquest territori era regit per l'església de Santa Maria de Badalona, que aprofitava l'edifici del temple romà i que probablement servia per al culte cristià des d'època paleocristiana. La trobem documentada com a parroquial des de l'any 1030.

Dins d'aquesta extensa demarcació parroquial, s'hi aixecaven sufragànies i capelles d'alous, que depenien totes de Santa Maria. Així, en la documentació veurem aparèixer Sant Adrià —1012—, Sant Joan de la Torre (Baldovina) —1020—, «temple de Santa Coloma al lloc de Gramenet» —1024—, Sant Salvador de la Capella (can Paixau) —1125—, Sant Martí de Poià —1143—.

Però Santa Maria, aixecada sobre el desaparegut fòrum romà, havia estat considerada sempre el centre espiritual del territori; a l'hora de l'organització parroquial del bisbat, un dels arguments bàsics era el de la tradició i això va confirmar a Santa Maria la seva supremacia per sobre d'altres capelles de zones més poblades.

Un document de l'any 1025, quan encara no la trobem qualificada de «parroquial», ens n'explica la situació destacada. En un dels solemnes judicis que per aquesta època va fer la cort comtal es va prestar una declaració jurada «sobre l'altar de Santa Maria Verge, Mare de Nostre Senyor Jesucrist, que té la basílica situada al comtat de Barcelona, a la Marítima, al vico Bitulone». Entre els testimonis hi havia Guifred del Puig de Badalona, Guadamir de Canyet, Rigolf de Poià i Godmar de Pomar, és a dir, els propietaris més rics de cada un dels llocs de Badalona. El qualificatiu de basílica, l'assistència de tots aquests personatges i la mateixa utilització de l'església per a un dels actes més rellevants de la cort, ens mostren clarament el prestigi assolit per Santa Maria.

El 1054 el comte Ramon Berenguer I dona a la Catedral l'església de Santa Maria de Badalona i la seva sufragània de Santa Coloma de Gramenet, amb els seus delmes i primícies. Això ens confirma que aquestes esglésies eren en territori de domini comtal i per tant els seus habitants eren en general pagesos aloers lliures.

En canvi l'església de Sant Adrià es trobava en un cas especial. Pertanyia evidentment, com totes les del territori, a Santa Maria de Badalona, i així ho confirma un testament sacramental jurat l'any 1078 «sobre l'altar de Sant Adrià del Besòs, màrtir pertanyent a la parròquia de Santa Maria de Badalona». Però quan després de l'atac d'Al-Mansur els grans propietaris acapararen terres, els bisbes de Barcelona es feren amb la propietat de la majoria de finques de les illes del Besòs. Així, la distribució de la propietat en aquell lloc es diferencià totalment de la resta del territori.

En un petit turó que les besosades no solien inundar, el bisbe hi féu bastir, a principis de s. XI, l'església de Sant Adrià. Tanmateix el bisbe era propietari de la terra, però no senyor jurisdiccional dels homes que hi habitaven.

Quan, a mitjan segle XI, el bisbe Guislabert s'alià amb els feudals per anar contra el comte, aquest posà l'església badalonina en mans dels canonges per evitar un esforçament del bisbe en territori barceloní; això pot explicar la donació del 1054.

Ramon Berenguer I aconseguí d'imposar-se sobre els magnats feudals, però no sobre la mentalitat que propugnaven. A la llarga l'organització comtal s'establí a través de cadenes de vincles feudals. Però, els interessos del comte no van permetre que el territori barceloní fos també controlat per feudals. I aquí hem d'incloure Badalona amb tot el seu terme.

Si, per una banda, Badalona era massa a prop de Barcelona per a permetre-hi la implantació de senyors feudals, per l'altra era massa lluny per ser administrada directament pels organismes de la capital. Així doncs, s'hi produí una situació intermèdia ambigua.

El feudalisme esdevingué, doncs, aquí contradictori: el comte delegava les seves facultats de govern a un senyor que en retribució rebia només alguns drets banals sobre els homes que governava. El

senyor era doncs, paradoxalment un feudal d'homes lliures. Per poder fer això, els comtes només pogueren investir feudals poc poderosos o absolutament fidels, per controlar el nostre territori.

Gràcies a aquesta situació i a la divisió de la propietat de la zona els primers candidats a aquests càrrecs foren els propietaris rics, que tenien un alou amb torre i capella, els quals no dominaven sobre un àrea ben delimitada sinó sobre un grapat de punts dispersos. Així neixen les cases senyorials badalonines: la Torre Vella, el castell del Bisbe (St. Adrià), la torre Baldovina (Sta. Coloma), Poià, can Paixau, cal Comte, Sentromà (Tiana). Tots aquests nuclis només tenien una unitat administrativa a través de la parròquia de Santa Maria, hereva de l'organització romana.

El 30 de novembre del 1112 es consagrava solemnement l'església de Santa Maria a causa, segurament, d'una reforma o reconstrucció de l'edifici. Amb aquest motiu, Ramon Arnall, un propietari important de les terres del costat del temple, de les quals era alhora senyor alodial i feudal, cedia una part del seu terreny per a sagrera de l'església. Si amb això perdia el domini del terreny aconseguia en canvi esdevenir feudal d'una zona tan preuada com eren les sagreres, a les quals tendia tota la població.

De fet però, Ramon Arnall depenia, segons que sembla, d'un altre feudal més important, Guillem Ramon de Montcada, un home de l'absoluta confiança del comte, que controlava un territori molt més ampli al voltant de Barcelona. Els hereus de Ramon Arnall foren els Sentmenat que prosperaren sota la tutela dels Montcada i que seguiren controlant la Torre Vella i la sagrera de Badalona fins al s. XIII.

A causa de la seva transformació en sagrera, propiciada pel prestigi de l'església de Santa Maria, la zona de l'antiga ciutat de *Baetulo* augmentà la seva població i esdevingué així altra vegada el nucli de població més important de tot el terme. Això però fou un

procés lent i durant molt de temps zones com Llefià foren segurament més poblades que no pas la nova sagrera.

A Llefià, on la propietat era dividida entre molts aloers, hi trobem símptomes de concentració de terres, durant la segona meitat del s. XII, per part del canonge Berenguer de Badalona. Quan aconseguí terres suficients, hi edificà cases per tal d'esdevenir així senyor de terres i homes, d'acord amb els usos econòmics de

l'època. Els venedors de les finques que Berenguer de Badalona anava comprant eren pagesos aloers amb pocs recursos que, d'alguna forma, ja es trobaven sota el control del comprador.

A partir de la fi del s. XII les cases senyoriales badalonines ja hauran fixat els seus límits i tindran ben repartit tot el terme. Els petits aloers hauran desaparegut, amb un retard evident respecte de les tendències generals, gràcies a les característiques especials del feudalisme badaloní.

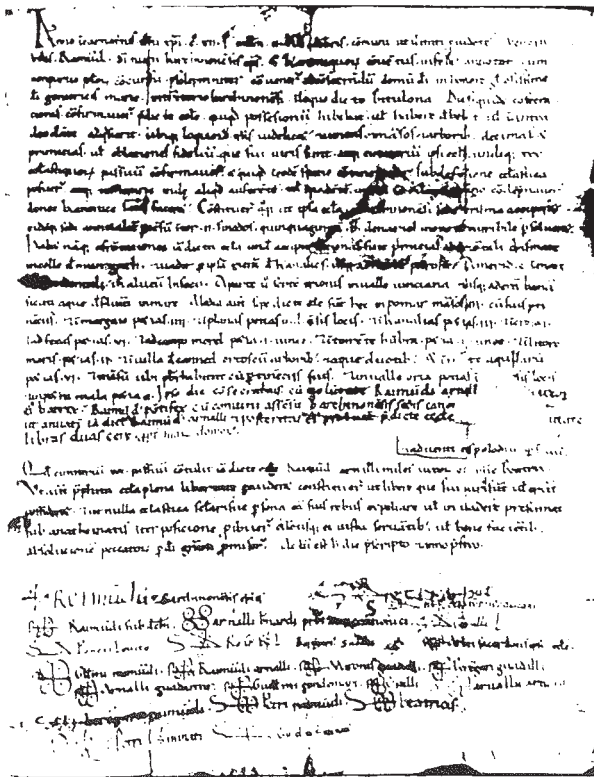
Durant aquest mateix s. XII trobem documentada per primer cop la casa senyorial de Sant Martí de Poià, que més tard esdevindrà monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Fins als segles XIII i XIV no tindrem informació suficient per poder afirmar que Sant Martí de Poià és una casa amb domini sobre els pagesos veïns; però aleshores ens podrem fer càrrec que en aquest segle XII el procés havia d'estar probablement en marxa.

Els fets posteriors ens fan pensar que un fenomen similar de concentració es devia produir a Pomar, centrat en el nucli de cal Comte.

A la Baldovina, l'envergadura de la torre, l'existència de la capella i un seguit de petits indicis ens fan creure que també aquí el procés feudal està en marxa.

En aquest conjunt de nuclis feudalitzants en formació destaca Santa Coloma de Gramenet perquè va quedar, gairebé del tot, en mans del Capítol de canonges de la Catedral, a causa de les donacions que li van anar fent els comtes i molts particulars. Aquí doncs, per falta de senyors laics, el règim feudal va ser encara més rebaixat que en els altres nuclis del terme.

Així l'església de Santa Coloma, allunyada de Santa Maria i en mans de la Catedral, es va poder convertir fàcilment en parròquia. La trobem documentada com a tal des del 1152.

Acta de consagració de l'església de Santa Maria, 30 de novembre de 1112 (M.d.B.).

El segle XIII dóna l'establiment definitiu del sistema feudal a Badalona. El 1225 Guillem de Montcada, reservant-se per a ell la Torre Vella, va vendre la jurisdicció de Badalona i Santa Coloma a Ramon de Plegamans. Aquest esdevenia, doncs, senyor jurisdiccional però sense terres dominicals i com que això no era normal en la mentalitat feudal, Jaume I li donà les propietats reials de Badalona i Santa Coloma amb homes i dones. Així s'acabaren de liquidar les romanalles de llibertat que encara restaven del passat.

Els senyors de les torres, a base d'agregar a lous petits al seu alou inicial, havien inclòs dins dels seus dominis uns quants masos amb els seus homes. De fet aquests homes no estaven sotmesos a la jurisdicció del propietari, però la confusió de drets era tal que aquests actuaven com a veritables feudals sobre els homes que tenien dins del seu alou.

Tanmateix, el rei no cedí mai a aquests senyors de torres la jurisdicció sobre els seus homes i per això els pagesos badalonins no van ser mai pròpiament «de remença» encara que, de fet, la seva situació era bastant similar a la d'aquests.

El 1240, en el seu testament, Ramon de Plegamans deixava a la Canònica de la Seu els seus drets sobre Badalona i Santa Coloma. Això implicava per als canonges entrar en vassallatge feudal del rei. Després de llargues discussions la jurisdicció civil i criminal badalonina tornà a mans del rei i hi restà per a sempre més. De fet, però, les condicions dels pagesos variaren poc i això només els va servir per disposar d'una base legal sobre la qual trobar suport a les seves pretensions enfront dels senyors de les torres, que intentaren de totes maneres actuar sobre els seus homes com a feudals.

De fet, el lloc on el feudalisme s'implantà amb més força fou a Sant Adrià, on la terra es trobava gairebé del tot en mans del bisbe, el qual, l'any 1092, hi va establir un priorat.

Les terres eren doncs del priorat, però el delme, el rebia la Catedral gràcies a una donació de l'any 1012. Entre això i els atacs dels almoràvits la comunitat de Sant Adrià decidí traslladar-se i el lloc restà gairebé despoblat. Així els bisbes barcelonins disposaren d'uns amplis terrenys sota el seu domini, lliures de les carregoses tradicions de llibertat que afectaven els senyors veïns; en aquests terrenys actuaren com a veritables senyors feudals, malgrat la constant resistència dels reis i del Consell de Cent.

Dins la política episcopal de control absolut del seu territori i gràcies a la seva disposició privilegiada en els afers eclesiàstics, els bisbes degueren convertir de fet en parròquia la seva capella de Sant Adrià, encara que de dret seguís formant part de la parròquia de Badalona.

Durant el segle XIII la possessió de drets feudals es convertí, en la nostra zona, en una inversió econòmica i la majoria de torres

Entrada de la Torre Vella, cap el 1960. Fotografia: J. Cortinas (M.d.B.).

senyoriais del terme anaren caient en mans de l'oligarquia econòmica barcelonina. Així, la Torre Vella, amb els seus drets feudals sobre els homes de la sagrera, passà dels Sentmenat a Guillem Dufort i d'aquest a Pere de Santcliment, que inicià immediatament una intensa activitat de permuta, compra i establiment de terres i cases per tal de fer rendible la seva inversió. Poc temps més tard, el 1291, el mateix Pere de Santcliment adquiria l'alou de Poià, sobre els homes del qual també exercí drets feudals. El fogotjament de les Corts de Cervera comptà dotze masos que depenien d'aquest alou.

A finals del s. XIII o principis del XIV la finca de cal Comte de Pomar també s'havia convertit en un franc alou format per la torre i quatre masos d'«homes propis».

Segurament l'alou més important de tot el terme, a part del de la Torre Vella que posseïa la Sagrera de Badalona, fou el de can Paixau, format entorn de l'antiga capella de Sant Salvador. El 1229 Guillem de Santa Coloma (possiblement el propietari de la Baldovina) es comprometia a la custòdia de la torre de Sant Salvador de can Paixau, que era de la seva muller Saurina. Trobem doncs dues de les torres senyoriais del terme unides per via matrimonial. Poc més tard, aquest alou també devia passar a formar part del mercat d'inversions dels ciutadans barcelonins perquè el 1312 els marmessors de Pere del Vilar, ciutadà de Barcelona, el venien a Bernat d'Aversó i a partir d'aquí va passar per diversos propietaris. D'aquesta torre, n'havien arribat a dependre «disset pagesos propis de la dita casa, poblats entorn de la dita casa».

Una altra torre amb capella fou la Baldovina, dins la demarcació parroquial de Santa Coloma de Gramenet. Santa Coloma era pràcticament tota del domini eclesiàstic. Les cases que, com la Baldovina, no depenien de l'església, no tenien pagesos sotmesos dins del seu alou.

De la Baldovina, en depenien molins; una base econòmica típica dels senyors feudals que en aquest cas s'havia convertit en una simple inversió. Els propietaris llogaven la torre i el molí a un batlle que es dedicava bàsicament a treure el màxim rendiment econòmic a l'explotació arrendada i que encara llogava els seus serveis al bisbe per mantenir una certa inspecció sobre els territoris de jurisdicció episcopal de Sant Adrià. La torre i la capella servien, doncs, a aquest batlle d'aparell escenogràfic per poder mostrar un cert prestigi nobiliari sobre els pagesos que havia de constrenyir per compte d'altri.

Aquesta economia de les torres badalonines, basada en el sistema feudal, no tingué però mai, el suport d'un feudalisme legal. Un exemple clar del que era el feudalisme badaloní, ens el dona la situació dels homes propis de Sant Martí de Poià; estaven obligats a fer «foc i contínua residència» en el mas, jurar fidelitat i pagar un cens anual i una quantitat quan el senyor alodial en prenia possessió per compra o herència; el senyor tenia servitud de pastura a favor seu. Aquests homes estaven, doncs, pràcticament en situació de remences; tanmateix un document del 1436 ens aclareix «exceptis quod non simus solidi nec de redimentia nec tenuamus ad faciendum exorquias, cugucias, intestias et incendia nec alias malas et pravas servitutes» (és a dir, legalment no són remences ni estan sotmesos als mals usos). Es tracta, doncs, d'una situació ambigua en la qual els pagesos no són remences però estan pràcticament sotmesos a les condicions d'aquests. Ara, però, el que interessa el senyor no és tant la subjecció jurídica dels pagesos com el rendiment que es pot treure de les seves finques.

Però no tots els homes del terme depenien dels senyors de torres. Gairebé la totalitat dels homes de Sant Adrià i de Santa Coloma depenien d'institucions eclesiàstiques. A Badalona l'església controlava el 28% dels focs, mentre que l'altre 72% es repartia entre els propietaris de 5 o 6 alous amb torre, capella i uns quants masos.

Atès que els propietaris d'aquests alous a partir del s. XIV foren membres de l'oligarquia barcelonina i influïren, per tant, en el Consell de Cent, aquest es negà a permetre l'organització d'un consell municipal a la nostra zona, al·legant que formava part del territori barceloní. Això impedí als pagesos l'organització d'unes institucions per deslligar-se dels feudals. Però, en contrapartida, el fet d'estar en territori barceloní, unit a la situació particular que hem plantejat, també impedí als senyors d'exercir un feudalisme real; no passaren, doncs, d'un feudalisme econòmic.

Tot això es produí enmig d'una situació molt complexa, influïda per un cúmul de fenòmens diversos.

Durant la primera meitat del s. XIV els pagesos badalonins s'havien anat enriquint al compàs d'una situació de prosperitat general. Trobem alguns d'aquests pagesos actuant com a veritables senyors. Així, podem veure com Berenguer Mataró (d'una família pagesa que més tard lluitarà contra els senyors) llega 3 diners a la capella de Sant Martí de Poià.

Però la crisi de mitjan segle XIV provocarà un clima de malestar fort. La pesta negra delmà la població i la manca de braços féu que els senyors reforcessin les seves pressions. Les exigències dels senyors indignaren els pagesos i la situació esdevingué violenta. La debilitat dels fonaments legals en els quals s'assentaven les relacions entre els uns i els altres féu que trontollés tot l'edifici social badaloní.

L'any 1382 es produí un plet entre els Santcliment i els homes de Badalona a causa dels gomfanons de la parròquia de Santa Maria, que ostentaven les armes d'aquells.

Alhora hi havia un altre plet entre els homes de Badalona i els propietaris (la Catedral, Tomàs de Puig, Berenguer Santcliment i Francesc d'Aversó) que pretenien exercir la jurisdicció sobre Badalona.

L'infant Joan permeté als pagesos badalonins de nomenar un síndic i fer reunions per pagar les despeses del plet. Els pagesos consideraren convenient de guardar el document amb el permís de l'infant a l'arxiu parroquial, sense tenir en compte que el rector, com a canonge de la Catedral, era de la part contrària. El document va desaparèixer i els dirigents del moviment pagès badaloní foren empresonats pels senyors. L'infant ordenà que els deixessin en llibertat però el carceller s'hi negà. Finalment els badalonins anaren a València a exposar el problema a l'infant Joan, el qual donà una ordre més taxativa, el bisbe manà al rector que tornés el document, i els presoners recuperaren la llibertat.

Només donar el permís per nomenar el síndic, el Consell de Cent protestà al·legant que Badalona pertanyia al terme de Barcelona. Potser temien que els intents dels pagesos badalonins es relacionessin amb els de la Busca barcelonina per ocupar el Consell; o potser els senyors de les torres de Badalona tenien prou influència sobre el Consell de Cent per pressionar des d'aquella institució el rei per tal d'evitar el moviment pagès de Badalona.

Amb tot, el sindicat tirà endavant, els pagesos feren censals per pagar les despeses del procés i el rei els donà el dret d'imposar-se tributs per pagar els deutes concrets. El plet confirmà que els senyors dels censos no tenien poder jurisdiccional sobre els badalonins, però varen recórrer contra la sentència i el procés seguí.

La situació era desastrosa per a tots plegats i finalment les parts s'avingueren a una sentència arbitral. Aquesta va donar, evidentment, una solució intermèdia, que no aclaria de cap manera la complicada situació legal. Declarava els badalonins «sòlids i afo-cats», però no de remença. El resultat no satisféu ningú.

Alhora hi havia un altre plet sobre la jurisdicció entre els Santcliment i els seus homes. Es dictà sentència el 1388 amb un resultat tan ambigu com l'anterior. Els homes dels Santcliment:

- havien de prestar sagrament i homenatge pels masos de l'alou,
- havien de donar al senyor una part de la pesca,
- havien d'acompanyar el senyor a la guerra,
- el senyor tenia competència sobre els serveis dels seus homes.

Veiem doncs que tot seguí tan indefinit com abans, però tot plegat fou útil per unir els homes de la parròquia, elegir un representant i crear un deute col·lectiu que els mantenia jurídicament units per força. Estem, doncs, davant d'una primitiva organització municipal que s'arrodonirà el 1390 quan el rei nomenarà col·lectors i administradors dels impostos que paguen els pagesos per cobrir el deute, els homes més destacats en la lluita contra els senyors (Bofill, Mataró, ça Coma, Ram). Cada any havien de rendir comptes davant dels oïdors elegits pels veïns, i tenien facultat per imposar multes als que no paguessin. Així naixia, tard, esquifit i amb enemics poderosos, el municipi badaloní. El rei, seguint la seva política intermèdia, ordenava que en cas de discussió hi intervinguessin els Aversó i els Santcliment. N'hi havia prou per dissuadir qualsevol dissensió.

Per ajudar-los a sufragar les despeses dels plets contra els senyors el rei concedí als pagesos el delme. Tanmateix els nobles aconseguiren que l'ordre reial fos revocada.

Les circumstàncies eren tan crítiques i les lluites amb els senyors foren tan costoses per als pagesos que es produí una forta emigració. Tot el deute queia sobre els que restaven, l'emigració anava en augment i els senyors, mancats de pagesos, veien venir la seva ruïna. Badalona perillava de restar deshabitada. La situació esdevingué tan greu que nobles i pagesos arribaren a un acord. El 1395 Berenguer de Santcliment presidia la comissió de pagesos que anava a demanar al rei que els tornés a concedir el delme per pagar les despeses, amb la condició que els senyors no l'haguessin de pagar i que no es pogués destinar el seu producte a lluitar en contra d'ells.

D'entre les cases senyorials badalonines hem de destacar aquí, per la seva singularitat, la de Sant Martí de Poià. Ja hem vist com aquesta propietat passà dels descendents de Rigolf de Sant Martí a Pere de Santcliment. Seguint la tònica dels altres alous de Badalona anà a mans de diversos inversors. Així entre el 1370 i el 1390 passà per Bonanat Coll, Pere Terrer i Joan Çafont. Aquest darrer la venia el 1416 a fra Joan Thomàs, que hi establí el monestir de Sant Jeroni de la Murtra. En principi els monjos jerònims adaptaren per a monestir les construccions anteriors, però molt aviat començaren a edificar el claustre i les altres magnífiques dependències gòtiques que, en part, encara es conserven. Quant al seu règim econòmic els monjos, durant el segle XV, seguiren administrant la finca com les altres cases senyorials. Del monestir de la Murtra, en depenien un seguit de masos habitats per pagesos que es trobaven exactament amb els mateixos problemes jurídics que la resta de badalonins, com ens demostra el document del 1436 que hem citat més amunt.

L'any 1430 Alfons el Magnànim venia el nostre terme a la ciutat de Barcelona. En teoria, doncs, era del tot impossible l'existència d'un feudal que exercís la jurisdicció. Però el mateix rei l'any 1434 donava al seu conseller i mestre racional, Pere de Santcliment, propietari de la Torre Vella, tota la jurisdicció civil i criminal, exclosa la pena de mort, al terme de Badalona. Santcliment feu posar forques en senyal de jurisdicció, però immediatament el Consell de Cent protestà, i la donació restà anul·lada.

Per tal de resoldre definitivament el problema remença a tot el país, la reina Maria ordenà recollir 3 florins i mig per cada foc de remences, per pagar així la redempció. Els homes dels Santcliment es negaren a pagar-ho perquè consideraven que ells no eren remences però la reina ordenà que paguessin com els altres, ja que segurament considerarà que atesa l'ambigua situació jurídica dels badalonins valia més comprar la redempció i acabar definitivament amb el problema.

La guerra civil entre Joan II i la Generalitat encara empitjorà la situació. Badalona quedà sumida en el caos fins al punt que un dels nuclis més poblats del terme com era el dels Aversó, a can Paixau, restà totalment abandonat; la seva capella de Sant Salvador desaparegué per sempre més.

A finals del s. XV les qüestions entre Barcelona i els pobles del seu territori continuaven i els badalonins estaven al front dels revoltats (Gavà, Castelldefels, Sant Boi, Viladecans, Sant Feliu de Llobregat, Sant Just Desvern, Esplugues, Sant Joan Despí, Cornellà, l'Hospitalet, Santa Coloma de Gramenet, Sants, Sarrià, Sant Gervasi, Horta, Sant Andreu de Palomar, Sant Martí de Provençals, Sant Adrià i Badalona).

El 1490 el rei permeté nomenar dos síndics per parròquia per tal que es reunissin a Barcelona per tractar del plet que tenien contra la ciutat de Barcelona que els impedia de constituir-se en municipis, i perquè veiessin la forma de recaptar diners per pagar les despeses.

L'única organització municipal que Barcelona permetia en el seu territori, i encara amb reticències, era la dels sacramentals. La proximitat de Barcelona, governada pel Consell de Cent, influí decisivament en la manca d'un desenvolupament i consolidació normals d'un municipi a Badalona, el qual no s'estructurà ni institucionalitzà fins molt més tard, malgrat l'actuació decidida dels pagesos badalonins.

Uns pagesos que són, evidentment, rics, que es consideren capacitats per a governar-se per ells mateixos i que no accepten el jou feudal.

Hauran, però, de lluitar en un doble front, contra els senyors i contra la ciutat de Barcelona. Ens calen encara els estudis que busquin els possibles lligams entre aquests dos enemics de la llibertat i l'autogovern de Badalona.